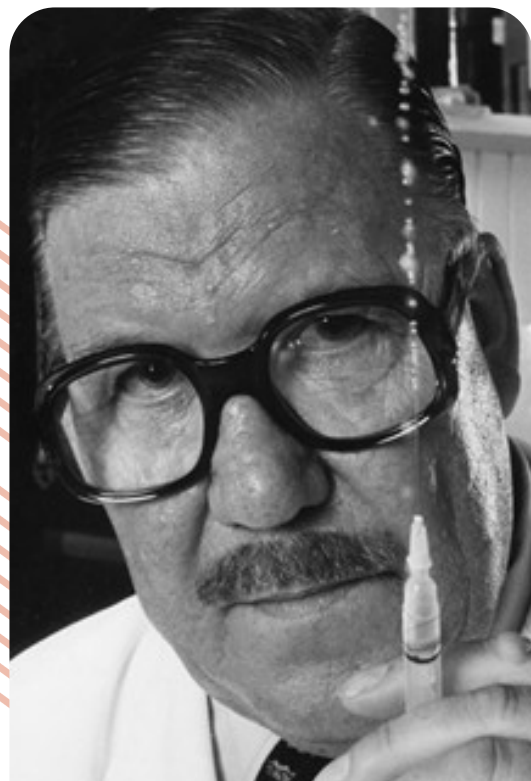


Elis Sandberg

THX

- Läs texten om utställningen
- Läs därefter artikeln från magasinet UTFLYKT
- Svara på frågorna
- Fördjupning: Lyssna på P3 dokumentären
Mirakeldoktorn i Aneby



Utställningen Kampen i tiden är indelad i fem olika teman där du lär dig mer om historia genom att lära dig om olika personer eller händelser som har koppling till Jönköpings län.

Ett tema är: Passa in och i uppdraget Labbet som finns i utställningen så kan du läsa ordet: Kalvbräss – men vad är det egentligen och vad är historien bakom det?

I Aneby i Jönköpings län bedrev veterinären Elis Sandberg under närmare 40 år klinik där han injicerade THX som utvinns ur just Kalvbräss.

I början av 50-talet presenterade Elis Sandberg vad han trodde var lösningen på cancers gåta. Det flytande preparatet som kallades THX var gjort av nermalad kalvbräss, och det fick stor uppmärksamhet i tidningarna att en svensk har funnit ett potentiellt nytt medel mot det som då kallades kræfta.

Detta preparat sades av Elis Sandberg kunna bota både cancer och andra sjukdomar. Enligt honom fungerade medicinen även mot astma, ögonförändringar vid diabetes och en rad andra sjukdomstillstånd. Samtidigt utreddes medicinens effekt av myndigheterna.

Det saknades bevis – det vill säga oberoende forskning på att det faktiskt stämde. Ändå fortsatte folk att komma till hans klinik, vissa av dem hade åkt långt för att komma dit. Det blev ett av de största medicinska bråken i svensk historia.

Elis Sandberg bemötte patienterna väldigt väl och just detta låg till grund för viss forskning omkring palliativ vård (vård vid livets slut) av bland annat Jercy Einhorn.

Webblänk

<https://www.lakemedelsvarlden.se/blogginlagg/vetenskapens-granser-eller-minns-ni-thx/>

- **Vad tycker egentligen skribenten?**
- **Är det grundat på fakta?**
- **Vem står bakom tidskriften?**

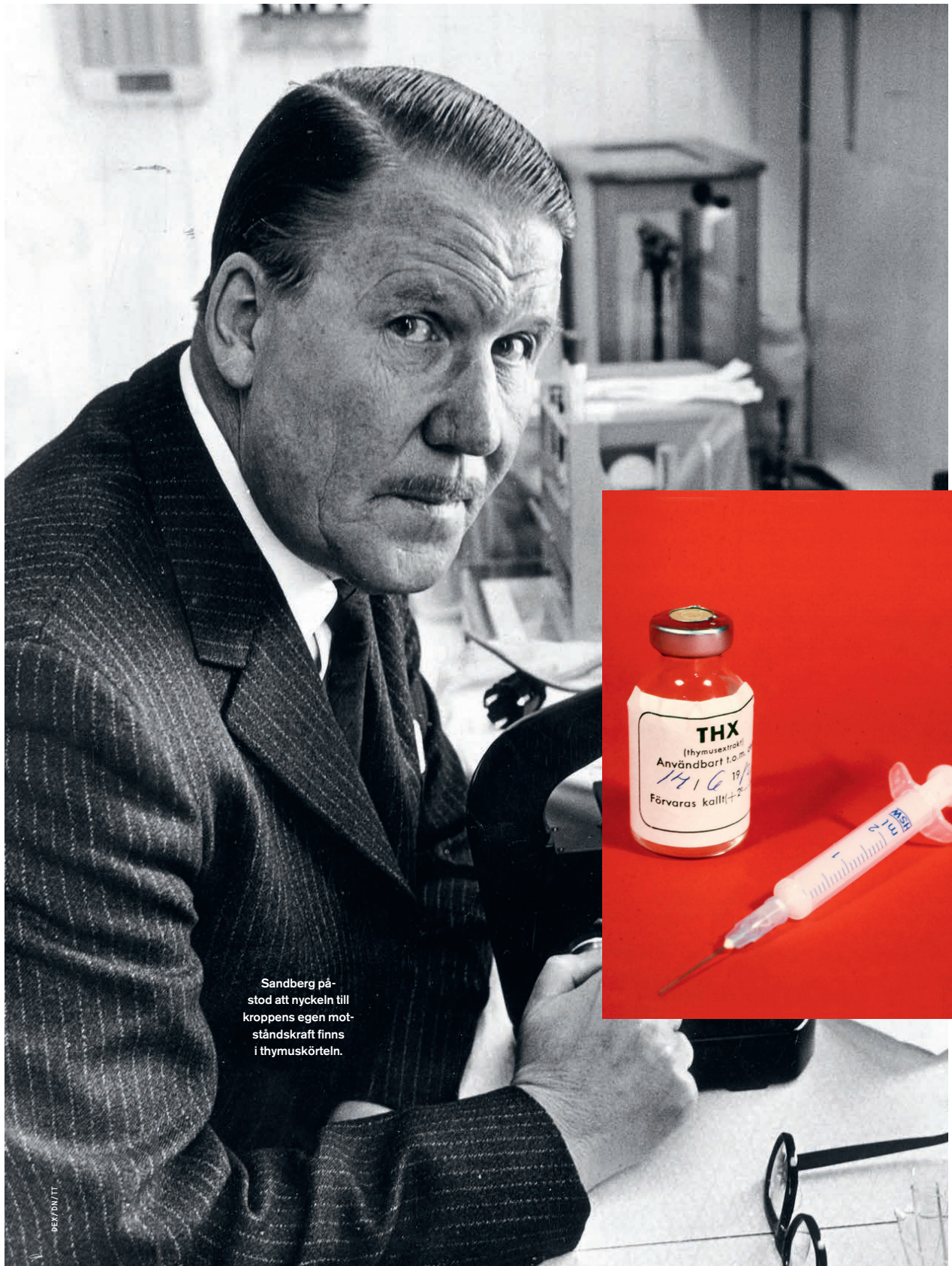
THX uppe i Riksdagen:

Webblänk

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/motion/om-fortsatt-anvandning-av-thx-preparatet_fz02565/

- **Vad berättar denna källa om preparatet THX?**

Maria Josephsson är medicinhistoriker och har skrivit artikeln i UTFLYKT nr 8 2025/2026



1964 öppnades Institutet för klinisk thymusforskning, den så kallade THX-kliniken, i Aneby. Elis Sandberg med syster Gullan 1971.

K-G Kristoffersson/Sjöberg Bildbyrå/TT



THX-medlet som splittrade Sverige

När veterinären Elis Sandberg i Aneby började behandla cancerpatienter med kalvbräss väckte det både hopp och kritik.

Medicinhistorikern Maria Josephson berättar om

Sveriges största medicinska konflikt.

Text Maria Josephson Foto TT Bild

Patienter som fått höra att de troligtvis led av cancer sökte upp Sandberg, fick THX och kände sig efter behandlingen bättre.



Christer Kindahl/Bonnierarkivet/TT

»I tusentals strömmade människor med cancer till den lilla orten för att behandlas med THX; ett extrakt tillverkat av kalvbräsa.«

INÄSTAN FYRA decennier var Aneby utanför Jönköping medelpunkten för en verksamhet som inte liknade något annat. I tusentals strömmade människor med cancer och andra sjukdomar till den lilla orten för att behandlas med THX; ett extrakt tillverkat av kalvbräsa, så kallat thymusextrakt. Konflikten blev snart ett faktum. Myndigheterna anklagade veterinär Elis Sandberg, upphovsmannen till THX, för att utnyttja sjuka och desperata människor. Sanningen var mer komplicerad än så.

I början av 1950-talet, när Elis Sandberg först började pröva THX på människor, var utsikterna för många cancersjuka dystra. Om operation och strålning inte hjälpte fanns inte mycket mer att göra, patienten hade bara att invänta döden. Elis Sandbergs lösning på can-

cergåtan var enkel, men nytänkande: kunde man stärka kroppens egen förmåga att bekämpa sjukdomen, och på så vis få cancercumörer att tillbakabildas?

Påstått botemedel gav hopp

Nyckeln till kroppens egen motståndskraft fanns enligt Elis Sandberg i thymuskörteln; ett organ som finns hos alla däggdjur, inklusive människan. THX var ett enkelt extrakt att injicera, tillverkat av thymuskörtlar från kalv som maldes ned och blandades med vatten.

Sandberg testade först THX på cancersjuka djur, och fick snart möjlighet att pröva också på människor. I maj 1952 kunde kvällstidningen Expressen berätta att en veterinär från Småland ansåg sig ha funnit ett botemedel mot cancer.

Expressens löpsedel blev startskottet för THX i offentligheten. Sjuka männ-

iskor och deras läkare började kontakta Elis Sandberg för att få ta del av mirakel-extraktet. Sandberg tillverkade THX på sin fritid och skickade det i kyllda paket med tåg från Aneby till läkare över hela Sverige. Patienterna blev fler och fler.

Men alla var inte lika entusiastiska över THX. Det fanns läkare och forskare som var oroliga. Var det ens lagligt att injicera dödsjuka patienter med ett extrakt som man inte med säkerhet visste vad det innehöll? De vände sig till Medicinalstyrelsen (nuvarande Socialstyrelsen) för att be om råd. Myndigheten återkom efter en lång betänketid med svaret att THX inte visats ha effekt mot cancer. Elis Sandberg och hans patienter uppfattade utlåtandet som en krigsförklaring. De ansåg sig ha starka bevis för att THX fungerade.

»Många patienter betalade ingenting för sin behandling eftersom Sandberg gav bort THX gratis till patienter han uppfattade som behövande.«

Guldruschen i Aneby

1964 öppnades THX-kliniken, eller Institutet för klinisk thymusforskning, som var det officiella namnet, i Aneby. Patienter behövde inte längre övertala sina läkare att beställa extraktet. I stället kunde de själva resa till Aneby och få behandling mot självkostnadspris.

I Aneby inleddes i och med det vad som kan liknas vid en guldrush. Tusentals patienter strömmade till. Väntrummet till kliniken som låg strax intill Sandbergs stora villa utanför samhället var konstant fullt. Köerna ringlade långa innan klockan sju på morgnarna när dörrarna öppnades.

Eftersom THX-behandling innebar att patienten fick injektioner under flera veckor behövde patienterna boende. De få hotell som fanns i Aneby var fullbokade, restauranger och caféer arbetade för högtryck. Anebybor med plats över hyrde ut rum, ibland hela hus, till de tillresta patienterna och flyttade själva ner i källaren. En lokal entreprenör såg sin chans och omvandlade raskt en nedgången lokal till patienthotell.

Vissa menade att THX hade utvecklats till en sorts sekt. Kritiker ansåg att patienterna lurades på pengar för ett preparat som inte fungerade. Patienterna och Elis Sandberg slog tillbaka. Enligt dem var THX effektivt, och behandlingen räddade i själva verket livet på dödssjuka människor.

Vem hade rätt? En sak går att slå fast: veterinär Elis Sandberg hade kunnat bli mycket rik på THX, men han valde annorlunda. Många patienter betalade ingenting för sin behandling eftersom Sandberg gav bort THX gratis till patienter han uppfattade som behövande.

Felaktiga diagnoser låg bakom

THX genomgick flera vetenskapliga prövningar, varav en utfördes av Sveriges ledande cancerforskare. De fann att THX helt saknade effekt mot cancer.

Ändå hävdade patienterna envist att de blivit botade.

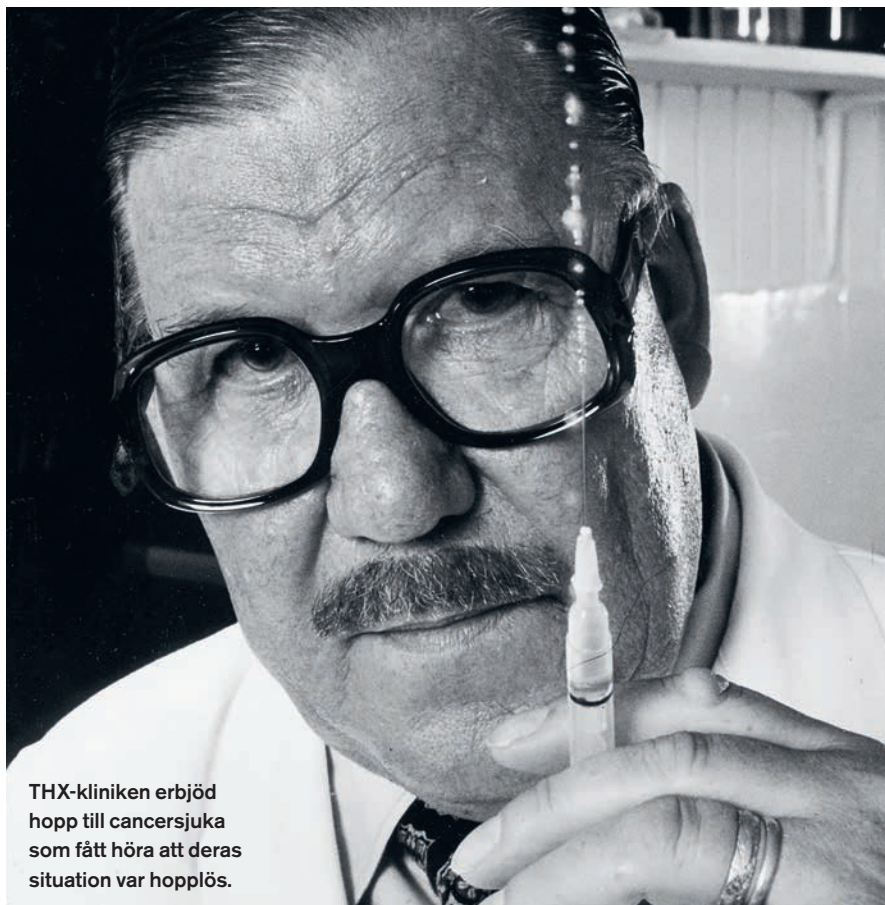
En delförklaring var förmodligen felaktiga eller oklara diagnoser. Patienter som fått höra att de troligtvis led av cancer sökte upp Sandberg, fick THX och kände sig efter behandlingen bättre. Ytterligare undersökningar visade sedan att den misstänkta cancer inte fanns där. Patienten uppfattade sig som botad av THX, samtidigt som någon cancer enligt läkaren aldrig funnits.

Sandberg och hans klinik erbjöd samtidigt något mer än bot. På THX-kliniken i Aneby fick patienter som var missnöjda med den offentliga sjukvården ett alternativ. Människor som fått höra att deras situation var hopplös erbjöds hopp. Elis Sandberg var inte läkare, han var veterinär. Men samstämmiga uppgifter gör gällande att han trots

det var en fantastisk doktor. Han fick sina patienter att känna sig sedda och lyssnade på. Det är en förmåga med stark terapeutisk effekt.

Elis Sandberg gick bort 1989. Men den idé Sandberg höll fast vid i hela sitt liv; att cancer kan botas via kroppens egen motståndskraft, är inte död, tvärtom. 2018 gick Nobelpriset i medicin till James P. Allison och Tasaku Honjo för deras insatser inom immunterapi. Sedan dess har flera mycket effektiva immunterapeutiska behandlingar mot just cancer utvecklats. Men att injiceras med kalvbräss är inte en av dem. ✘

MARIA JOSEPHSON är medicinhistoriker verksam vid Karolinska Institutet och författare till »Lex THX – Historien om Sveriges största medicinska konflikt och den märkvärdiga veterinären som skapade den«.



THX-kliniken erbjöd hopp till cancersjuka som fått höra att deras situation var hopplös.

Biörn Larsson Ask/Bonnierarkivet/TT

Riksarkivet:

Elis Sandbergs AB arkiv - Riksarkivet - Sök i arkiven

1. Vad är kalvbräss egentligen för något?

2. Varför tror du att personer tänkte att de blev friska av detta?

3. Vad är placeboeffekten?

4. Det nämns om Elis Sandberg att han var en läkare som verkligen lyssnade på sina patienter. Tror du att det kan ha påverkat deras upplevelse?

5. Läs delen från riksarkivet. Det står att det är känsligt material, vad kan menas med det? Vad berättar detta egentligen om THX?

6. När 70 år har gått så kan Elis Sandbergs patientjournaler granskas igen. Tror du att det blir andra svar? Varför tror du det? Hur ser urvalet ut?

7. Läs Maria Josephssons artikel i tidskriften Utflykt – Vad berättar den om Elis Sandberg och hans arbete?

Webblänk

8. Läs följande länk angående 2025 års medicinpris:

<https://www.nobelprize.org/prizes/medicine/2025/ceremony-speech/>

9. Förändrar detta något i hur du tolkar Elis Sandbergs arbete? Varför? Varför inte? Utveckla ditt svar.

Fördjupning

För dig som vill veta mer så finns det en P3 dokumentär som heter Mirakeldoktorn i Aneby.